

Für Lajos búcsúja*

Van annak már harminc éve is, hogy megjelent a debreceni *Alföld* hasábjain Für Lajos írása ezzel a címmel: Búcsú a parasztságtól. Azóta sok víz lefolyt a Dunán Nagymarosnál is. Voltak árvizek, belvizek, voltak áradások és apadások a magyar társadalom életében is, volt rendszerváltás, pártok tündöklése és bukása, sok lelkesedéssel és több csalódással. Mi sem természetesebb, mint az, hogy Für Lajos – akárcsak 56-ban és majd később is, mind végig – cselekvő részese volt minden megmozdulásnak, amiről úgy vélte, hogy hazája, nemzete sorsa fordulhat jobbra. A politikába, hitekbe, reményekbe és csalódásokba belefáradva, életének utolsó szakaszára sikerült ki- és visszamenekülnie a tudományos munkához nagymarosi műhelyébe.

Feleségével, Friderikával együtt a történész végre hozzá látott ahhoz a munkához, amit nemcsak mindig is akart, de amire ő maga az életét elrendelve is látta. Vaskos kötetben megírta – ismét Búcsú a parasztságtól címmel – immár a teljesség igényével a magyar parasztság sok évszázados történetét. Olyasféle mű született, mint amilyen a korábban (2001-ben) megjelent a „Magyar sors a Kárpát-medencében” című „népesedésünk évszázadait” elemző és bemutató monográfiája volt. A módszer hasonlatos, a szellem, a történelmi látásmód ugyanaz, a magyarság, a fajtája iránti elkötelezettség pedig Für Lajos valamennyi művében rendíthetetlen. A fajta neki a magyart és a parasztot együtt jelenti. Nemcsak azért, mert a tudósi távolságtartást és kötelező tárgyilagosságot újra meg újra áttöri az a szívdobbanás, amely a paraszttársadalom sorsához köti, hanem azért is, mert mélyen tudatosan benne történészként is, hogy a magyarság élettörténetében a fennmaradásért ez a „tenyészet” hozta a legtöbb áldozatot, ez viselte természet és társadalom legnagyobb terhét, legsúlyosabb bizonytalanságait és csapásait. Ez a magyar paraszttársadalom adta az ország kenyerét. Ha volt talpalatnyi földje, ez ragaszkodott leginkább az ország földjéhez is, és ez adta a hazának a katonák tömegét szabadságharcainkban és úri háborúinkban egyaránt.

BÍRÓ ZOLTÁN (1941) irodalomtörténész, főiskolai oktató. A *Hitel* első főszerkesztője. A RETÖRKI főigazgatója.

* Elhangzott a Magyar sors – parasztsors című konferencián Budapesten, az Uránia Filmszínházban, 2014. szeptember 19-én.

Für Lajos szeret a számokkal bánni és a számokból levonni következtetéseket. A számok, a számsorok azt igazolják – a mezőgazdaság adataiban és minden más tényezőben –, hogy a XX. században kezdődik a parasztság visszafordíthatatlan pusztulása. Az első világháború embervesztését Für Lajos mintegy 800 000 főben határozza meg. Ebben a paraszti népesség aránya nyilvánvalóan a legnagyobb. Ha a hősi halottak mellett számításba vesszük a rokkantan munkaképtelenné vált hazatérőket, akkor mégis csak felmerül bennünk a kérdés: mi lett volna akkor, ha nem hagyjuk magunkat behajszolni a világháborúba, hanem ezt az erőt az ország védelmére felkészítve itthon tartjuk? Ha nem a doberdói vagy a galíciai harcmezőkön pusztul a nemzet fenntartásában legnagyobb, leginkább életre való magyar férfierő. De feltehetjük sorra a történelmietlen kérdéseket. Ha a trianoni országvesztés után a két világháború között a Für Lajos idézte számarányok szerint a több mint egymillió hatszázezer birtokos parasztból az egy hold alatt vegetálók száma nem hatszázezernél több és az egy és öt hold közötti kisbirtokon vergődőké nem több mint ötszázötvenezer, míg az ötven-száz hold közötti birtokok száma is mindössze 1%, vagyis ha a birtokviszonyokon lett volna politikai erő és bátorság változtatni az ezer vagy több ezer holdas nagybirtokok rovására, akkor talán feltételezhető, hogy egy más lelkületű, egészségesebb tudatú paraszti népesség éli túl a második világháborút és mindazt, ami a kommunizmus kollektivizáló tébolyával utána bekövetkezett. És akkor még nem szóltunk arról, hogy éppen a parasztságot érte legnagyobb tömegében a kifosztásán túl a meghurcoltatás és megaláztatás minden időben, de leginkább a proletárdiktatúrának kikiáltott pártállami terror idején. Ezért teszi a parasztság élettörténetének a végét Für Lajos a XX. század hatvanas éveire. Ezért tekinti véglegesnek és visszavonhatatlannak a búcsút a parasztságtól.

Annyit azonban talán szóvá tehetek itt is, ahogy szóvá tettem Für Lajos barátomnak, miután elolvastam a könyvét. Jó lett volna éppen neki, de ha már örökre távoznia kellett közülünk, jó volna valakinek a hozzá mérhető alaposággal megvizsgálnia azt, ami a rendszerváltás éveiben történt a magyar parasztság maradványával. Ott voltunk az MDF-nek azon az elnökségi ülésén, ahol Csoóri Sándor felolvasta nővére Zámolyból küldött levelét. E levélben – nem szó szerint idézve – az a keserű szemrehányás állt, hogy „Ti” egyszer tönkretettek bennünket, amikor behajtottatok a TSZ-be, most másodszer tönkretesztek azzal, hogy kiűztök onnan. Ám a levél tartalma sem a jelen levő miniszterelnököt, sem mezőgazdasági „szakértőjét” nem készítette gondolkodásra, csupán ideges elhárító reakcióra. Mert minden szép szólam ellenére csak egyetlen szent cél volt akkor: maga a privatizáció minden áron, minden lehetséges módon és minél gyorsabban. A paraszti maradék megalázása pedig nem sokkal később az úgynevezett kárpótlással történt, ami nem volt egyéb, mint a hazai és külföldi spekulánsoknak teremtett paradicsomi helyzet és a még mindig mezőgazdaságból élni akarók újabb kisemmizése és megalázása az adok-veszek kárpótlási jegyekkel és a földárverésekkel.

Mindenekelőtt éppen Für Lajos alapos történeti munkája és a Dózsa-évforduló maga is arra készítet, hogy végezetül politikusok, történészek, publicisták

és egyáltalán, magukat értelmiséginek valló honfitársak egy részének feltegyük a kérdést: muszáj minden rendszerhez, minden kurzushoz, minden ideológiai fuvallathoz történelmi tények, korok és személyek felszínes megítélésével, így vagy úgy, de a nemzeti emlékezetben elnyert trónusokról való lerángatásával vagy éppen alaptalan felmagasztalásával alkalmazkodni? Nem kellene azon elgondolkodni, hogy ha az egyébként felbecsülhetetlen történelmi tűrőképességről tanúságot tevő magyar paraszt mégis fellázadt, annak nem elsősorban az volt az oka, hogy Dózsa vagy akárki lázította, hanem az, hogy lázította a sorsa, a nyomora, a megaláztatása, ami már eljutott az elviselhetetlenség határára? Nem kellene úgy nézni a magunk történelmére, hogy abban, tetszik, vagy sem, benne van Dózsa is, Werbőczy is, és megérteni valamit mindkettő igazságából és kényszerhelyzeteiből? Mert Dózsa a köztudatban nem most és nem az előző kommunista rendszerben, hanem már a XIX. században Kölcseynél is a társadalmi igazságosság jelképévé vált, Werbőczy pedig régen a magyar államépítés és államrezon mesterévé.

És végül nem kellene inkább a tények mögé és a történetek mélyére nézni, és a valóságos okokra keresni, a miértekre találni igazabb válaszokat, semhogy a magunk gyengeségeihez, alkalmazkodási törekvéseihez igazítjuk a történelmet? Nem elég, hogy kívülről sokan akarják manapság minél jobban, alapjaiban megrendíteni történelmi tudatunkat, akarva-akaratlanul nekünk magunknak is hozzá kell járulnunk ehhez? Ma Dózsa, holnap Rákóczi? Ma Ady, holnap Petőfi és Kölcsey? A végén egy reggel arra ébredünk, hogy nincs is történelmünk, csak szerencsétlen hányódásunk idegenek történetei között.

Befejezésül Für Lajost idézem, búcsúzó kötete 306. oldaláról: „...az, ami nép-közösségünk és a vele összekapcsolódott parasztnak sorsában a XX. század harmadik évtizedétől elindult, abban már nem annyira az immanens, természetes, még kevésbé a spontán-organikus folyamatok, hanem a távolabbról vezényelt céltudatos, brutális külső erők vették át a döntő szerepet.” Mintha kiterjeszhető volna ez a megállapítás történelmi önismeretünk és öntudatunk alakulására-alakítására is.

Kondor Béla: Dózsa népe (rézkar, 1956)